

BIBLIOTECA DIRECȚIEI GENERALE A ARHIVELOR STATULUI. ÎNCEPUTURI ȘI EVOLUȚIE (1862-1914)

Mirela-Daniela TÎRNĂ

Abstract: In 1862, the Bucharest and Iași Archives have unified under a General Directorate. A document from 1862 mentions the beginnings of the establishment of the Archives library, by allocating funds for the purchase of books. In the same year, the position of librarian appears in the staff organization chart.

All the directors were concerned with enriching the book fund necessary for the research. Thus, the methods of book acquisition: purchase, donations, internal and international exchanges, as well as the record-keeping tools were outlined. In this sense, the efforts of Grigore Manu, Bogdan Petriceicu Hașdeu, Dimitrie Onciul, who developed the Archives library and they insisted on appointing a specialized staff to deal with it.

Keywords: Library, General Directorate of State Archives, Bogdan Petriceicu Hașdeu, Dimitrie Onciul.

Înființate prin Regulamentele Organice din 1831 în Țara Românească și 1832 în Moldova, Arhivele se vor unifica sub o Direcție Generală în 1862, cu sediul la București și o Sucursală la Iași. Instituția era subordonată Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice și avea menirea de a păstra și pune în valoare documentele. Primul director general al Arhivelor Statului a fost Grigore Bengescu (1862-1864). Cu Arhivele Statului s-a unit, în anul 1863, Comisia Documentală de la Mitropolia din București, înființată în 1841 pentru transcrierea în condici a documentelor privitoare la bunurile mănăstirești și s-a îmbogățit cu documentele și condicile mănăstirești deținute de această comisie. În 1864, Direcția Generală a Arhivelor Statului a preluat documentele

mănăstirilor secularizate. Pe lângă acestea, vorbim și de un fond de volume necesar cercetării științifice, alcătuit din publicații oferite gratuit de minister, dar și din achiziții proprii, reprezentând baza constituirii bibliotecii instituției.

În această perioadă se consemnează că în sarcina Arhivelor intră conservarea și îngrijirea bibliotecii, „care începe a se face”¹ și a muzeului. Într-un document din 18 iulie 1862 este descrisă modalitatea de funcționare a bibliotecii:

„În bugetul arhivelor se află prevăzut și un fond pentru cumpărarea de cărți spre a se forma cu încetul o bibliotecă a Arhivelor. Fiindcă la Onor Minister se depun mai multe opere provenind atât din cele tipărite din fondurile statului, cât și din prenumerațiile Onor Ministerului sau din depunerile benevole ale autorilor, vă rog Domnule Ministru, deci socotiți de cuviință să binevoiți ca din asemenea opere, care ar putea avea un interes pentru lucrările Arhivelor, să luați dispozițiuni ca să se transmită câte un exemplar și pentru biblioteca noastră [...]”².

Astfel, în acest document se menționează cum se formează fondul de carte al Bibliotecii Arhivelor. Adresa de răspuns a Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice a cuprins publicațiile trimise Arhivelor: un exemplar din „Revista Română” ieșită până la acea dată, din care unul pe anul anterior și altul din cel curent, până la respectiva dată, apoi un exemplar din „Chestia Monastirilor” tratată de D. Brezoianu și un tablou numismatic dintre cele ale Dlui Boliac³. Acestea se adaugau colecției „Buletinului Oficial”. Din aceeași perioadă, biblioteca a primit „Analele statistico-economice”, „Curierul românesc”, „Magazin istoric pentru Dacia”, „Documente istorice”, „Tesaurul de monumente istorice pentru România”.

La 27 septembrie 1862, a fost elaborat un Proiect de regulament pentru organizarea Arhivelor Statului, aprobat la 2 noiembrie. În articolul 7 al acestui Regulament este menționată înființarea funcției de „adjunct conservator și comptabil”⁴, care era însărcinat cu gestionarea și conservarea bibliotecii

¹ ANR, SANIC, fond *Direcția Generală a Arhivelor Statului* (DGAS), dosar 1/1862-1872, f. 78v.

² *Ibidem*, dosar 10/1862, f. 1.

³ *Ibidem*, f. 2.

⁴ *Arhivele Statului. 125 ani de activitate (1831-1956)*, București, 1957, p. 185.

Arhivei. Astfel, în 1862, îl găsim înscris în tabloul pentru reorganizarea personalului Arhivelor Române pe Stoica Petrescu, conservator și bibliotecar⁵.

Referitor la bugetul instituției, de la o sumă de 300 lei destinată bibliotecii pentru anul 1862, la 1 septembrie 1863 s-a ajuns la suma de 12 000 de lei anual. În 1864, repartizarea financiară a bibliotecii se prezenta în modul următor:

„totalul bibliotecii urcă astăzi la două sute două zeci și patru bucăți și anume: una sută trei-zeci și patru volume de diverse opere, nouă-spre-zece broșure, opt hărți, tabele sau alte asemenea tipăriți în foi și șaiszeci și trei volume de Monitoare și alte publicațiuni oficiale, după cum se poate vedea”⁶.

La sfârșitul anului 1862 și începutul anului 1863, s-a introdus alcătuirea inventarului, în care se notau publicațiile intrate în bibliotecă și ștampilarea fiecărei cărți la sfârșit, la mijloc sau în mai multe locuri pentru protejarea publicațiilor. Ștampilarea se făcea cu sigiliul de bibliotecă, imprimat în cerneală, iar în centru se lăsa un spațiu liber, unde era notat numărul de inventar.

În timpul directoratului lui Cezar Bolliac (7 august 1864-12 iulie 1866), s-a insistat pe procurarea de cărți și periodice, în special cu sprijinul librăriilor A. Danielopol și Adolph Ulrich, din București⁷. Pentru o mai bună organizare a bibliotecii, la sfârșitul anului 1864, s-a inițiat introducerea a două registre: unul pentru publicațiile periodice, incluzându-le și pe cele în mai multe părți sau volume și alt registru pentru comenzi, care cuprindea patru rubrici: 1) Numărul de înscriere a comenzii; 2) Specificarea operelor comandate; 3) Primirea cu numărul înregistrării și inventarului operelor (numărul care s-a înregistrat în inventarul general); 4) Observații.

Următorul director al Arhivelor, Grigore Manu (12 iulie 1866-7 februarie 1869) a lăsat bibliotecii prin testament, în 1903, un număr de 78 de titluri de lucrări arhivistice, iar C. D. Aricescu (1869-1870; 1871-1876) a adus constant lucrări de la Berlin, Viena, Pesta și Veneția.

⁵ ANR, SANIC, fond DGAS, dosar 23/1862, f. 1.

⁶ *Ibidem*, dosar 10/1862, f. 76v-77.

⁷ *Ibidem*, f. 94.

De altfel, Grigore Manu definește cel mai bine Biblioteca Arhivelor, încă de pe vremea când era secretar. Biblioteca Arhivelor trebuia să deservească publicul, să pună la dispoziție cărți și documente cu caracter național, să cuprindă toate publicațiile oficiale, să adune documentele din administrația statului, să fie îmbogățită cu publicații de specialitate necesare specialiștilor din domeniu:

„O bibliotecă pentru Arhive nu este a ne procura numai științele necesare spre îndeplinirea lucrărilor noastre sau a ne ajuta cu materiale la săvârșirea publicațiilor, ce urmează să întreprindem cât mai în grabă, ci ea trebuie să aibă mai cu seamă scopul de a înlesni funcționarilor respectivi dobândirea cunoștințelor necesare specialității lor și să servească erudiților ce se ocupă cu studiile arheologice sau cu istoria națională căci o bibliotecă a statului oriunde ar fi pusă nu trebuie să-și piardă caracterul ei de bibliotecă publică. Pe lângă o bibliotecă a arhivelor Statului mai are și un alt caracter. Guvernul face o mulțime de publicațiuni, afară de Monitor și alte foi oficiale în ființă sau care s-ar mai putea crea, precum edițiuni oficiale de legiuri sau regulamente, circulări, instrucțiuni, proiecte prezentate corpurilor legiuitoare, dezbateri ale acestora etc. care trebuie negreșit să se adune și să se conserve undeva. Arhivele Statului, unde se depun toate actele administrațiunii, sunt neapărat instituția cea mai proprie, singura instituțiune care din chiar scopul înființării sale, trebuie să păstreze aceste mărturii ale acțiunii guvernului”⁸.

Tot Manu este cel care a propus ca publicațiile bibliotecii să fie împărțite în: seria publicațiilor administrative și seria operelor speciale, pentru care cere completarea lor și reguli pentru păstrarea în siguranță și ordine. Manu își exprima speranța că: „Biblioteca Arhivelor va lua în scurt timp o serioasă dezvoltare, și aceasta va fi un pas mai mult spre întinderea cunoștințelor teoretice în serviciul Arhivelor și spre întărirea studiilor asupra Istoriei Naționale”⁹.

La 4 martie 1869, domnitorul Carol a semnat decretul cu Regulamentul pentru organizarea serviciului Arhivelor, aprobat de Consiliul de Miniștri la 28 februarie. La titlul II, art. 12 se precizează că Secțiunea istorică și a

⁸ *Ibidem*, f. 77-77v.

⁹ *Ibidem*, f. 78v-79.

Secretariatului se ocupă de „îngrijirea bibliotecii arhivei, a museului de paleografie și de sigilografie”¹⁰.

Pe 15 mai 1876, director general al Arhivelor Statului a fost numit Bogdan Petriceicu Hașdeu, care, într-o adresă către Ministerul Cultelor din 18 mai 1876, își manifesta intențiile referitoare la direcțiile și modalitățile de dezvoltare a instituției, pe cât posibil aliniată la standardele internaționale ale momentului:

„Înainte de a avea onoarea să supun Domniei Voastre un raport amănunțit despre starea în care am găsit Arhivele Statului la intrarea mea în funcțiune și despre mijloacele de a îmbunătăți acest serviciu atât de important, am crezut de datorie a lua măsuri imediate pentru dezvoltarea unuia din elementele cele mai însemnate și anume Biblioteca, pentru care în cursul ultimilor ani nu s-a făcut aproape nimic. De aceea, iau libertatea, Domnule Ministru, de a vă ruga să mi se elibereze mandatul pe 1000 lei noi, meniți prin buget pe anul curent la înavușirea Bibliotecii Arhivelor pe anul curent pentru ca astfel să pot comanda îndată din Leipzig și Frankfurt de la librării-anticari cu care sunt în corespondență și de la care am primit cele mai recente cataloage, mai multe cărți indispensabile în diferite ramuri ale științei arheologice”¹¹.

În 1876, după ce Hașdeu a întreprins o călătorie în Galiția, unde a vizitat arhive și biblioteci în Lemberg (Liov) și Cracovia, acesta a întocmit un raport către ministrul Instrucțiunii Publice și a solicitat fonduri pentru achiziționarea de cărți și copierea de documente referitoare la istoria românilor pentru a fi publicate¹². Totodată, s-a introdus practica schimbului interbibliotecar: Direcția Generală a Arhivelor Statului a trimis diferitele sale publicații Academiei de Științe din Cracovia și Societății de istorie și de antichități din Moscova, solicitând ca acestea să trimită la schimb publicațiile lor¹³.

Biblioteca s-a îmbogățit și datorită eforturilor profesionale ale unor arhiviști, cum este exemplul lui Theodor Codrescu, care a publicat din 1852,

¹⁰ *Ibidem*, dosar 1/1862-1872, f. 150.

¹¹ Direcția Generală a Arhivelor Statului din România, *B. P. Hașdeu. Mărturii*, București, 1993, p. 49, documentul 3.

¹² *Ibidem*, p. 63-65, documentul 19.

¹³ *Ibidem*, p. 65-67, documentele 20, 22.

Colecția de documente „Uricariul”. Într-un document din 12 ianuarie 1880, sucursala Arhivelor Statului din Iași se adresează directorului general al Arhivelor Statului ca gestul lui Theodor Codrescu să primească grațitudinea publică, prin intermediul unui comunicat în „Monitorul Oficial”, sperându-se astfel în puterea exemplului:

„Domnul Theodor Codrescu sub a cărui direcțiune s-au publicat «Uricariul» au binevoit a oferi micii biblioteci a acestui serviciu și volumul al VI-lea din prelucrarea dumisale. Am onoarea a vă comunica aceasta și respectuos a vă ruga să binevoiți, Domnule Director, a mijloci să se publice prin Monitorul Oficial recunoștința cuvenită pentru oferirea dumisale spre încurajarea și a altor autori și editori”¹⁴.

Așadar, vorbim de preocuparea permanentă pentru îmbogățirea Bibliotecii sucursalei de la Iași a Arhivelor Statului.

În 1877, Bogdan Petriceicu Hașdeu i-a încredințează Biblioteca din București lui Paul Georgescu, „[...] translator de limba greacă pe lângă această Direcțiune, ale cărui cunoștințe de limbi și activitate îl fac pe deplin apt de o asemenea sarcină”¹⁵. Astfel, se conturează ideea unui personal specializat care să se ocupe de bibliotecă.

În privința fondurilor, mereu insuficiente, directorul Hașdeu i-a solicitat ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice, Nicolae Krețulescu, ca în bugetele viitoare să se aloce un singur fond comun de 6.000 lei pentru „Publicațiunile istorico-filologice, biblioteca și colecțiunile Arhivelor”¹⁶.

O etapă în îmbogățirea Bibliotecii Arhivelor a fost preluarea altor colecții, cum a fost exemplul bibliotecii episcopului Dionisie de la Buzău. În acest sens, în anul 1880, Bogdan Petriceicu Hașdeu s-a adresat Ministerului cerând permisiuni de gestionare a bibliotecii, accentuând valoarea volumelor ce aparținuseră episcopului și importanța acestora pentru cultura română, totodată necesitatea de a intra în fondul național de documente:

¹⁴ *Ibidem*, p. 107, documentul 67.

¹⁵ *Ibidem*, p. 85, documentul 46.

¹⁶ *Ibidem*, p. 103, documentul 65.

„Subscrisul a avut ocaziunea de a se informa într-un mod foarte precis, printr-o notiță ce a binevoit a-mi comunica P.P.S. Episcopul Melchisedek al Dunării de Jos, cum că în biblioteca răposatului episcop Dionisie Buzău se află vreo 10 manuscrise importante pentru istoria limbii române, și anume de natura celor date la lumină până acum în publicațiunile istorico-filologice ale subscrisului. Biblioteca în cestiune fiind pusă sub sechestru de către stat, iau libertatea de a vă ruga, Domnule Ministru, în interesul științei în genere și a publicațiunilor acestei direcțiuni în special, de a mijloci ca subscrisul să fie însărcinat oficial de a examina acele manuscrise, care apoi să se depună în Biblioteca Arhivelor pentru ca treptat-treptat să poată fi scoase la lumină într-un mod critic”¹⁷.

În 1880, Biblioteca Universității din Strasburg a trimis Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice de la București o scrisoare, în care se solicita trimiterea publicațiilor istorico-filologice ale Arhivelor. În acest context, Ministerul se adresează Arhivelor pentru a trimite volumele I și II din „Cuvinte din bătrâni”¹⁸. De asemenea, Ministerul solicita Arhivelor 102 exemplare din „Arhiva Istorică a României” pentru a le oferi ca premii școlare¹⁹.

Dintr-un document din 1881, aflăm că bibliotecarul „a cumpărat de ocazie un manuscris românesc din secolul trecut, cuprinzând observații medicale și de istorie națională a țării, cu lei...43”²⁰.

Sub directoratul lui Bogdan Petriceicu Hașdeu, Biblioteca Arhivelor Statului s-a îmbogățit în mod constant cu multe opere filologice valoroase: Lazăr Șăineanu, „Istoria filologiei române, cu o privire retrospectivă asupra ultimelor decenii (1870, 1875)” și „Basmelor române în comparațiune cu legendele antice clasice”; Moses Gaster, „Chrestomație română” și Iuliu Zanne, „Proverbele Românilor”.

Bogdan Petriceicu Hașdeu a insistat pe extinderea activității schimbului de publicații la nivel internațional. La 19/31 martie 1885 s-a adresat conducerii Arhivei Statului din Bologna, căreia i-a trimis Monitorul Oficial, Nr. 163 din 25 iulie 1872, care conținea Regulamentul de funcționare al serviciilor Arhivelor

¹⁷ *Ibidem*, p. 108, documentul 68.

¹⁸ ANR, SANIC, fond DGAS, dosar 8/1880, f. 14, 15.

¹⁹ *Ibidem*, f. 16.

²⁰ Direcția Generală a Arhivelor Statului din România, *B. P. Hașdeu. Mărturii*, București, 1993, p. 115, documentul 75.

Statului, precum și „o colecție de publicațiuni ale arhivelor apărute până astăzi, în schimbul cărora vom fi bucuroși să primim publicațiunile analoage ale arhivelor dvs”²¹. Într-un alt document, Hașdeu se adresa președintelui Academiei Române, punându-i la dispoziție o serie de publicații ale Direcției Generale a Arhivelor Statului, pentru a fi trimise în străinătate:

1. 5 exemplare *Arhiva Istorică a României* în 4 tomuri
2. 5 exemplare *Cuvente den Bătrâni*
3. 3 exemplare *Indice de Documente aflat în Arhiva Statului* - 2 tomuri
4. 3 exemplare *Condica de venituri și cheltuieli a visteriei (1694-1704)* – 1 tom
5. 3 exemplare *Monumente pentru istoria Făgărașului* – 1 tom
6. 3 exemplare *Condica din epoca Fanarioșilor* – 1 tom²².

În 1889, Bogdan Petriceicu Hașdeu a făcut apel la ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, pentru aprobarea de cumpărături din străinătate, justificând întrebuintărea sumei de 2.000 de lei, destinată pentru Biblioteca Arhivelor, pe anul 1884-1885. Era vorba de achiziționarea a 129 de titluri de la librăriile din Pesta, Viena, Munchen, Stuttgart și Paris, pentru care directorul pierduse chitanțele, iar Înalta Curte de Conturi îl amenința cu urmărirea. Astfel, Bogdan Petriceicu Hașdeu a trimis la minister, ca piesă justificativă, lista cărților cumpărate în 1884 și explică astfel pierderea chitanțelor:

„Toate aceste piese justificative le-am pus într-un singur plic. La întoarcerea în țară, cărțile au sosit, dar peste câțva timp atunci când am vrut să trimit chitanțele la Minister, în deșert am căutat pretutindeni plicul care le cuprindea. [...] În 1886, plecând din nou în străinătate, m-am adresat treptat la fiecare din cunoscuții mei librari, cerând câte un dublicat de pe chitanța pentru cumpărăturile din 1884; dar cu toată bunăvoința din parte-le, lucrul era peste putință, căci cărțile n-au fost expediate prin poștă, ci luate în persoană, astfel că în registrul cel zilnic al librăriei, ca întotdeauna în asemenea cazuri, nu se afla nicăieri numele cumpărătorului. Eram într-o situațiune de tot dificilă: cărțile erau în față, prețurile lor sunt cunoscute, lipsea însă o formalitate, din vina mea neapărat, dar dintr-o vină foarte scuzabilă. În 1887 și 1888, teribila catastrofă

²¹ *Ibidem*, p. 145-146, documentul 114.

²² *Ibidem*, p. 150, documentul 120.

care m-a izbit prin boala și apoi moartea fiicei mele, m-a făcut să nu mai pot cugeta aproape la nimic, afară de durere. Iarăși vina mea, negreșit!”²³.

Tot în 1889, rectorul Universității din București a trimis la Arhivele Statului, pentru bibliotecă, broșuri în 3 exemplare, cuprinzând discursurile susținute cu ocazia solemnității celei de-a XXV-a aniversări a Universității, și anume: discursul Regelui, discursul ministrului Instrucțiunii, discursul rectorului și dizertația lui Alexandru Odobescu asupra lui Petrache Poenaru²⁴.

Dintr-un document din 23 octombrie 1895²⁵ reținem despre situația unui număr mare de cărți adunate de călugărul Kiriac, care au ajuns la Arhive, fiind inventariate de translatorul Zamfir C. Arbure. Acesta a elaborat un inventar împărțit în două serii: prima serie conținea cărțile românești, de la nr. 1 la nr. 4478, iar seria a II-a, ce includea cărțile străine – franceze, germane, latine, italiene, grecești, armenesi. Printre aceste cărți se aflau și rarități, precum: „De obști geografica” din anul 1795, „Retorica română” din anul 1798, „Îndeletnicirea filosofică” din anul 1787. Totalul cărților înregistrate a fost de 6509, iar numărul exemplarelor trecea de 8000. Au rămas necatalogate cărțile rupte și pline de mucegai.

La 1 aprilie 1900, director general al Arhivelor Statului a fost numit Dimitrie Onciul. Într-un document din 17 noiembrie 1900 este surprins momentul și condițiile în care Bogdan Petriceicu Hașdeu i-a predat lui Dimitrie Onciul, în prezența arhivarilor N. Mănărăzeanu și I. Tuducescu, Biblioteca Arhivelor Statului:

„fără inventar, rămânând ca în urmă să se constate numărul operelor aflate în bibliotecă și ca D-sa să completeze lipsele ce s-ar constata, a lăsat în rafturile bibliotecii și 92 (nouăzeci și două) exemplare din opera D-sale «Etymologicum magnum Romaniae», Tom I (unu)”²⁶.

În perioada directoratului lui Dimitrie Onciul (1900-1923), în schema de organizare a instituției s-a introdus, începând din 1911, postul de

²³ *Ibidem*, p. 171, documentul 151.

²⁴ *Ibidem*, p. 174, documentul 152.

²⁵ *Ibidem*, p. 207, documentul 190.

²⁶ ANR, SANIC, fond DGAS, dosar 2/1900, f. 2.

bibliotecar²⁷. Mai mult decât atât, în 1911, apare pentru prima dată funcția de bibliotecar, în nomenclatorul de funcții al Arhivelor Statului²⁸, apoi cel de ajutor de bibliotecar, ocupat pentru scurt timp, după 1921, de către George Călinescu, angajat copist-paleograf la Arhive, în urma unui concurs ținut în 1920²⁹.

Încă din 13 aprilie 1901, Dimitrie Onciul s-a adresat ministrului, cu privire la Biblioteca Arhivelor și necesitatea asigurării unor spații adecvate pentru colectarea și prezervarea documentelor:

„Am onoarea a vă face cunoscut că partea din localul arhivei, unde se află biblioteca acestui serviciu este așa deteriorată încât, fără o reparațiune radicală, nu mai poate servi pentru păstrarea bibliotecii. Fiind necesar a se așeza cărțile în cuvenită regulă și a se face inventarul bibliotecii, această lucrare nu se poate face decât mutându-se biblioteca în altă parte mai puțin deteriorată a localului Arhivei. Singura parte disponibilă pentru acest scop ar fi numai camera ocupată încă de fostul director general, Domnul B. P. Hașdeu, unde se afla până acum o parte din arhivele pe care D-sa mi le-a predat succesiv și unde D-sa mai reține unele cărți și alte obiecte ale arhivei pe care nu le-a predat încă. Spre a putea pune în regulă biblioteca, am onoarea a vă ruga, Domnule Ministru, să binevoiți a cere Domnului Hașdeu ca să pună la dispozițiune cât mai curând camera ce o ține ocupată și în același timp să predea restul cărților, cum și celelalte obiecte ale Arhivei ce le mai păstrează”³⁰.

Pe 7 mai 1901, Dimitrie Onciul a anunțat la Minister că Bogdan Petriceicu Hașdeu a eliberat camera pe care o ținea ocupată și a predat cărțile și obiectele ce aparțineau instituției³¹.

Într-un document din 14 septembrie 1903, G. M. Ionescu s-a adresat ministrului Instrucțiunii pentru a i se împrumuta o serie de lucrări din Biblioteca Arhivelor:

²⁷ *Arhivele Statului. 125 ani de activitate (1831-1956)*, București, 1957, p. 54.

²⁸ Elena Dima, *Biblioteca documentară a Direcției Generale a Arhivelor Statului* în „Revista Arhivelor”, nr. 2, an VI, București, 1963, p. 182.

²⁹ Direcția Generală a Arhivelor Statului, *Figuri de arhiviști*, București, 1971, p. 213.

³⁰ ANR, SANIC, fond *Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice*, dosar 437/1901, f. 9.

³¹ *Ibidem*, f. 10.

„Cu această ocaziune, vă fac cunoscut, Domnule Ministru, că în Biblioteca Arhivelor Statului din București, se află mai multe lucrări, de o mare valoare istorică, și în mai multe sute de exemplare, – publicațiuni proprii ale Arhivelor”

Se făcea referire la următoarele publicații:

1) *Cuvinte din bătrâni*, 2) „Arhiva istorică a României”, 3) *Principii de filologie comparată*, 4) *Fragmente din Istoria limbei Române*, 5) *Din Istoria limbei Române*, 6) „Columna lui Traian”, 7) *Baudouyn de Courtenay și dialecte slave turanice*, 8) „Revista Arhivelor statului”, 9) *Condica de veniturile Brâncovenești*, 10) *Istoria Făgărașului* de Densușianu, 11) *Ultima cronică din Epoca Fanarioților* și 12) *Istoria Critică a Românilor*³².

În urma acestei solicitări, ministrul s-a adresat lui Dimitrie Onciul pentru a-i elibera lui G. M. Ionescu câte un exemplar din publicațiile aflate în bibliotecă și cerute de acesta³³.

Bogdan Petriceicu Hașdeu a murit la 25 august 1907 și o situație complicată s-a ivit după decesul său. Într-un document din 15 noiembrie 1907, Dimitrie Onciul a informat ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice precizând că s-a deplasat la Câmpina, pentru a lua parte la inventarierea făcută cu ocazia succesiunii fostului director general al Arhivelor Statului: „spre a alege și lua în primire cărțile și documentele ce aparțin Arhivelor Statului”³⁴. Era vorba despre 537 de documente, cele mai multe originale și cărți, care erau trecute în conturile Direcției Generale a Arhivelor Statului. Dimitrie Onciul a cerut judecătorului care a făcut succesiunea, predarea documentelor și cărților respective, dar s-a opus Iuliu Dragomirescu, unul din executorii testamentari, aflat de față, precum și un altul, Ciocazan din Craiova și în această situație s-a amânat predarea. De asemenea, Dimitrie Onciul a insistat cu demersurile pentru recuperarea cărților și documentelor: „La 19 c. voi pleca la Câmpina spre a continua alegerea cărților din bibliotecă, în vreme ce Dl. judecător va urma cu facerea inventarului. După terminarea lucrării, aș lua în primire documentele și cărțile ce aparțin Arhivelor Statului spre a le readuce la locul lor”³⁵. Dimitrie

³² *Ibidem*, dosar 266/1903, f. 21.

³³ *Ibidem*, f. 19.

³⁴ *Ibidem*, fond DGAS, dosar 2/1907, f. 172.

³⁵ *Ibidem*, f. 174v-175.

Onciul a revinit cu un raport, pe 22 decembrie 1907, referitor la Biblioteca Hașdeu, după o altă deplasare la Câmpina, în care a notificat situația cărților și documentelor găsite și faptul că a luat în primire documente, hârtii și cărți, care aparțineau Arhivelor Statului, după cum urmează: 189 documente originale, între care 42 hrisoave cu peceti; 457 bucăți traduceri, copii, liste de documente și alte hârtii; 1 condică de documente; 3 volume manuscrise vechi; 307 volume și broșuri, cu totul 311 cărți. Pentru asigurarea unui loc potrivit pentru fiecare carte și document, se menționa că Bogdan Petriceicu Hașdeu lăsase prin testament Academiei Române biblioteca sa:

„Mai multe documente, atât originale cât și traduceri sau copii vechi s-au găsit cu sigiliul Arhivelor Statului șters sau acoperit cu cerneală, uneori chiar tăiat și marcate cu ștampila «Castelul Iulia Hășdeu Câmpina», având alte indicațiuni sigure că aparțin Arhivelor Statului (precum: rezumatul scris de mâna fostului translator Peșacov, numele episcopiei sau al mănăstirii căreia au aparținut, nr. pachetului, ș.a.). De asemenea și cărțile constatate ca ale Arhivelor Statului (după inventarul bibliotecii sau după conturile asupra cărților cumpărate) s-au găsit marcate cu ștampila: «Din castelul Iulia Hășdeu Câmpina». Observ că în ambele cazuri numele defunctului e scris altfel decât dânsul obișnuia să-l scrie (Hășdeu sau Hășdeu în loc de Hașdeu), ceea ce ar fi un indiciu că altă persoană a fost la mijloc. Din cărțile Arhivelor ce am găsit în casa defunctului, am ales și am luat în primire numai pe cele istorice sau care pot fi de folos serviciului [...]. Cele de alte specialități, între care cele mai multe filologice, nefiind trebuincioase serviciului și neaflându-se nici loc disponibil pentru ele în localul Arhivelor, le-am lăsat acolo, rămânând ca ulterior să se dispună în privința lor. După inventarul bibliotecii și după conturile ce se află în dosarele direcțiunii, mai lipsesc 586 opuri, între care câteva reviste în mai multe volume. Cea mai mare parte din acestea se găsește între cele rămase la Câmpina. Cum defunctul, prin ultimul său testament a lăsat Academiei Române biblioteca sa, cărțile neridicate ar putea să rămână Academiei, dacă veți binevoi a dispune în acest sens [...]”³⁶.

În 1907, Dimitrie Onciul a reușit să obțină, de la legatarii testamentari ai lui Hașdeu, restituirea cărților și documentelor aparținând Arhivelor. În 1916, Castelul de la Câmpina a fost devastat de trupele germane și astfel, biblioteca și

³⁶ *Ibidem*, f. 210-212.

unele obiecte care i-au aparținut lui Hașdeu au fost aduse la Arhivele Statului. Colecțiile provenite din biblioteca de la Câmpina a lui Bogdan Petriceicu Hașdeu s-au constituit într-un fond aparte cu numele de „Biblioteca B. P. Hașdeu”.

În 1903, Dimitrie Onciul a publicat o lucrare intitulată *Din istoria Arhivelor Statului. Cu Regulamentul Arhivelor Statului*, în care a numit publicațiile Arhivelor Statului: „Archiva Română”, seria I, redactată de arhivarul Teulescu, în 1860; *Archiva Istorică a României* de Bogdan Petriceicu Hașdeu, 3 tomuri (1865-1867 și o broșură din tom IV 9 (fără an), „Revista istorică a Arhivelor României”, vol. I (1873); *Condica de venituri și cheltuieli a Visteriei* (1694-1704); *Indice de documente aflate în Archiva Statului* (1874-1876); *Cuvinte din Bătrâni* de Bogdan Petriceicu Hașdeu, 3 volume și un supliment la volumul I (1878-1881)³⁷. Acestea puteau fi consultate la sediul Arhivelor. De asemenea, Dimitrie Onciul a precizat că din aprilie până în septembrie 1900, Arhivele din București au fost închise pentru studii, din cauza lucrărilor de construcții, iar de la 1 septembrie 1900 până la 15 februarie 1903, 43 de cercetători au studiat în arhive³⁸.

Tot în 1903 s-au achiziționat: primul volum din „Istoria României” a lui Mihail Kogălniceanu, „Anuarul statistic al orașului București” pe anii 1900 și 1901, iar prin abonament „Revista de istorie, arheologie și filologie” pe anul 1903.

Pe măsură ce numărul fondurilor și al cărților a crescut, se impuneau reorganizări administrative: Dimitrie Onciul a solicitat bani pentru confecționarea de rafturi metalice în trei depozite și dulapuri pentru bibliotecă. În anii următori s-au realizat dulapuri cu obloane metalice, un dulap de bibliotecă din lemn de stejar, dulapuri speciale pentru arhiva direcției, rafturi duble și scări, care au fost folosite multe decenii.

În aceste prime decenii de funcționare a bibliotecii s-au conturat și îmbunătățit modalitățile de îmbogățire a fondului de carte și a numărului de publicații prin cumpărare, donații, schimburi interne și internaționale pentru a oferi cercetătorilor suportul necesar studiului și elaborării unor lucrări științifice temeinic documentate. Atunci s-au pus bazele nucleului unei biblioteci

³⁷Dimitrie Onciul, *Din istoria Arhivelor Statului. Cu Regulamentul Arhivelor Statului*, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Gobl”, 1903, p. 26.

³⁸ *Ibidem*, p. 27.

documentare, format din lucrări de istorie, arhivistică, filologie și care în timp și-a diversificat domeniile. O constantă a acestor ani a reprezentat-o lipsa fondurilor, a dotărilor și a spațiului, a personalului, aspecte reclamate permanent de toți directorii Arhivelor.

1862 Iulie 18.

la Culte

la Bugetul Arhivelor se află prevăzută
 o sumă pentru cumpărarea de cărți
 spre a se forma cu încetul o bibliotecă
 a Arhivelor. Fiind însă cu la Onor.
 Minister de deșănț - mai multe opere
 provenite atrăse din cele țigărite din fondurile
 Statului, câtă și din primumeratiunile Onor.
 Ministerului deșănț din depunerile benevole ale au-
 torilor și rapo, Comitetul deșănț, deșănț locațiile
 de curiozitate la bine-voite ca din asemenea
 opere, care am pute' avea un interes pentru
 lucrările Arhivelor, să luăm în considerație ca
 să se trimită câte un exemplar în și pute
 biblioteca noastră, și în special în rapo acum
 pentru Revista Română, de care putem
 avea neîncetată trebuință de interopartele
 materiei și publice.

Capul Arch. J. G. G.

Fig. 1, Primul document în care se precizează alocarea unui fond din bugetul Arhivelor, pentru cumpărarea de cărți pentru formarea unei biblioteci, 18 iulie 1862, ANR, SANIC, Fond DGAS, dosar 10/1862, f. 1.

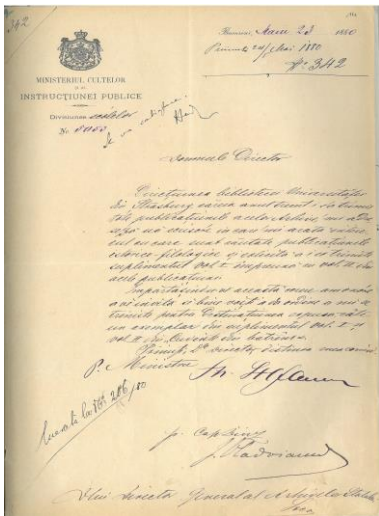

Fig. 2, Solicitare ministerială a vol. *Cuvinte din bătrâni*, pentru schimb interbibliotecar internațional, Arhivele Statului București – Biblioteca Universității din Strasbourg, 24 mai 1880, ANR, SANIC, Fond DGAS, dosar 8/ 1880, f. 14.

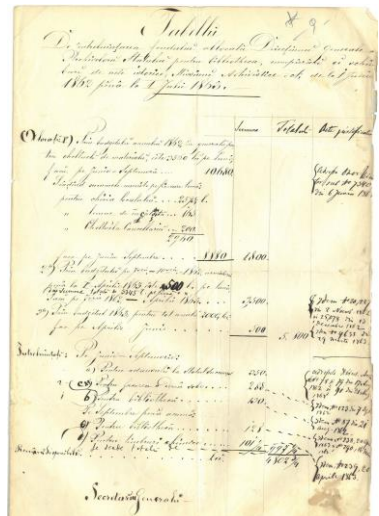

Fig. 3, Tabel privind la întrebuintarea fondului alocat DGAS pentru bibliotecă, documente, misiuni arhivistice (1 iunie 1862-1 iulie 1863), ANR, SANIC, Fond DGAS, dosar 23/1862, f. 9.

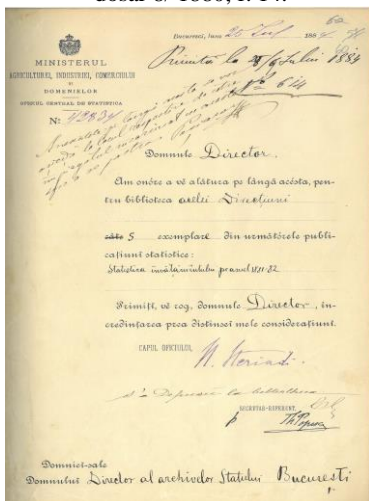

Fig. 4, Ministerul Agriculturii trimite Arhivele 5 exemplare din publicația „Statistica învățământului pe anii 1881-1882”, 25 iulie 1884, ANR, ANR, SANIC, Fond DGAS, dosar 10/ 1884, f. 60.

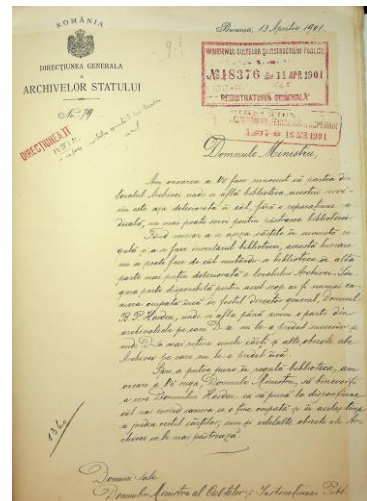

Fig. 5, Adresa prin care Dimitrie Onciul face cunoscută la minister situația spațiului unde se află biblioteca Arhivelor, 13 aprilie 1901, ANR, SANIC, Fond MCIP, dosar 437/ 1901, f. 9.